

УДК 336.77:332.1

Криховецька З.М.*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»***Калимун Н.М.***магістр з фінансів, банківської справи і страхування
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

THE DEVELOPMENT OF BANK LENDING OF SMALL BUSINESSES IN THE IVANO-FRANKIVSK REGION

АНОТАЦІЯ

У статті визначено роль малого бізнесу в розвитку економіки регіону. Проведено аналіз стану розвитку малого підприємництва в Івано-Франківській області за 2015–2017 роки. Досліджено основні тенденції банківського кредитування суб'єктів малого бізнесу в регіоні. Охарактеризовано основні чинники незацікавленості банків та малого бізнесу в укладенні кредитних угод протягом аналізованого періоду. Визначено перспективні напрями активізації кредитування малого бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес, банківський кредит, регіон, міжнародні фінансові організації.

АННОТАЦИЯ

В статье определена роль малого бизнеса в развитии экономики региона. Проведен анализ развития малого предпринимательства в Ивано-Франковской области за 2015–2017 годы. Исследованы основные тенденции банковского кредитования субъектов малого бизнеса в регионе. Охарактеризованы основные факторы незаинтересованности банков и малого бизнеса в заключении кредитных сделок в течение рассматриваемого периода. Определены перспективные направления активизации кредитования малого бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес, банковский кредит, регион, международные финансовые организации.

ANNOTATION

The role of small business in the development of the regional economy is defined. The position of development of small business in Ivano-Frankivsk region on the period of 2015–2017 is analyzed. The main tendencies of bank lending of small businesses in the region are investigated. The main factors of lack of interest of the banks and small business to negotiate credit agreements during the analyzed period are described. The main ways of activating small business lending are determined.

Keywords: small business, bank credit, region, international financial organizations.

Постановка проблеми. Ефективне реформування регіональної економіки, відновлення виробництва, створення дієвої та ефективної ринкової і соціальної інфраструктури, формування конкурентоспроможного середовища значною мірою зумовлено рівнем підприємницької активності. Провідним сектором, який визначає темпи економічного росту, структуру та якість валового регіонального продукту в ринковій економіці, є сфера малого бізнесу. В умовах дестабілізації економіки малий бізнес здатен за мінімального рівня підтримки державних та місцевих органів створювати нові робочі місця, забезпечувати вагому частку бюджетних надхо-

джень. Для забезпечення стабільної роботи та розвитку малих підприємств необхідне їх значне фінансування. Єдиним реальним джерелом фінансового забезпечення є банківський кредит. Від здатності банківської системи забезпечувати потреби суб'єктів необхідними грошовими ресурсами значною мірою залежить подолання спаду вітчизняної економіки та її подальше зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значну увагу проблемам та шляхам розвитку кредитування малого бізнесу в Україні приділено у працях таких науковців, як А.М. Безус, О.М. Біломістний, Ю.М. Галіцейська, Д.В. Долбнєва, О.Б. Донець, В.С. Мартиновський, С. Панцир, О.І. Тимченко, В.І. Токарева, О.С. Філін та ін [1–10]. Проте в сучасних умовах розвитку банківської системи існує потреба в подальшому дослідженні цієї проблематики. Зважаючи на необхідність кредитного забезпечення розвитку малого бізнесу в Івано-Франківській області, який може забезпечити економічне зростання регіону, збільшити надходження до місцевих бюджетів, дослідження цього питання є дуже актуальним у сучасних умовах.

Метою статті є аналіз стану розвитку малого бізнесу в Івано-Франківській області, банківського кредитування малого бізнесу та визначення напрямів його активізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах системних структурних перетворень національної економіки підприємницький сектор виконує свою провідну роль і є одним із головних чинників економічного пожвавлення та підвищення якості життя населення, це невід'ємний сектор ринкової економіки, який має регіональну орієнтацію.

В ефективному розвитку малих підприємств зацікавлені насамперед територіальні громади, тому що велика частка цього сектору економіки орієнтована на місцевий ринок; збільшення кількості суб'єктів підприємництва сприяє створенню нових робочих місць, що вирішує проблему безробіття в адміністративно-терито-

ріальних одиницях; разом зі зростанням кількості малих підприємств та підприємців збільшуються обсяги реалізованої продукції (робіт, послуг) та зростають податкові надходження до місцевих бюджетів [11].

В Івано-Франківській області малий бізнес становить основу підприємництва. Зокрема, за даними Головного управління статистики, у 2016 р. в області 95,7% усіх підприємств були малими, їх кількість становила 6587, що на 1072 одиниць або на 14 в. п менше, ніж у 2015 р. У 2016 р. спостерігалася негативна динаміка зменшення загальної кількості зайнятих працівників на 1,6 в. п. порівняно з 2015 р. (до 37,4%), тоді як у країнах з розвинутою ринковою економікою чисельність зайнятих у цій сфері перевищує 50%, а подекуди 80%. Обсяг реалізованої продукції суб'єктами господарювання у 2016 році становив 67 553,5 млн. грн., що на 13 692,8 млн. грн. більше, ніж у 2015 р. Збільшення відбулося за рахунок підвищення обсягів реалізованої продукції фізичних осіб-підприємців. Малими підприємствами області у 2016 р. реалізовано продукції на 18 209 млн. грн., або 26,9% продукції від загальнообласного обсягу реалізації [12].

Упродовж 2017 р. зусилля місцевих органів влади спрямовувалися на забезпечення виконання пріоритетних і першочергових завдань та заходів, визначених програмою соціально-економічного та культурного розвитку області на 2017 р. [13, с. 6]. У 2017 р. показник кількості малих підприємств на 10 тис. населення збільшився. і у 2018 р. прогнозується збереження їх кількості (табл. 1).

Показник кількості зайнятих працівників у 2017 р. також збільшився порівняно з 2016 р. на 0,5 тис. осіб, а, за прогнозами, у 2018 р. порівняно з 2017 р. збільшиться ще на 0,8 тис. осіб, або на 2,3%, що свідчить про поступове вирішення проблеми безробіття в області. Позитивним є зростання обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств у 2017 р. на 0,6 млрд. грн., а, за прогнозами, у 2018 р. – на 0,4 млрд. грн., або на 2,1%. Кількість фізичних осіб-підприємців у 2017 р. змен-

шилася на 1 тис. осіб, проте у 2018 р. планується позитивна тенденція до збільшення цього показника на 1,1 тис. осіб, або на 2,5%. Аналізуючи частку реалізованої продукції від загальнообласного обсягу реалізації, можна ствердити те, що з кожним роком показники діяльності суб'єктів малого бізнесу покращуються. У 2018 р. прогнозується збільшення питомої ваги реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами в загальнообласному обсязі реалізації до 32%, а також частки надходжень від діяльності суб'єктів малого підприємництва до бюджетів усіх рівнів до 15,8%.

Основними видами економічної діяльності (рис. 1) у сфері малого підприємництва у 2016 р., як і в попередні роки, були торгівля (45,0% від загального обсягу реалізованої продукції (робіт, послуг) малих підприємств), промисловість (20,3%) та будівництво (12%). Тобто виробнича галузь для таких підприємств є недостатньо розвинутою. Якщо брати до уваги розвиток малих підприємств у країнах Європи, то можна побачити іншу тенденцію: у цих країнах більша кількість підприємств зайнята саме у сфері виробництва. Це зумовлено тим, що вони мають більшу підтримку з боку держави, а також банки надають вигідні кредити під оптимальні відсотки.

Успішний розвиток малого підприємництва значною мірою залежить від його забезпеченості фінансовими ресурсами як довгострокового, так і короткострокового характеру. Серед джерел фінансових ресурсів малого бізнесу банківські кредити за статистикою займають третє місце після доходів від діяльності суб'єктів підприємництва та особистих коштів засновників. Свідченням цього є те, що частка банківських кредитів у структурі джерел фінансового забезпечення малого бізнесу в Україні становить менше 20%, тоді як в економічно розвинутих країнах вона становить не менше 60% [7, с. 7].

Проведемо аналіз кредитування банками нефінансових корпорацій в Івано-Франківській області за строками та валютами (табл. 2).

Аналізуючи дані табл. 2, можна зазначити, що протягом 4 років кредитування комерцій-

Таблиця 1

Показники діяльності малих підприємств в Івано-Франківській області

Показники	2016 рік, факт	2017 рік, очік.	2018 рік, прогноз	2018 рік у % до 2017 року
Кількість малих підприємств на 10 тис. населення, одиниць	48	49	49	100
Кількість зайнятих працівників на малих підприємствах, тис. осіб	34,6	35,1	35,9	102,3
Обсяг реалізованої продукції малими підприємствами, млрд. грн.	18,3	18,9	19,3	102,1
Фізичні особи – підприємці, тис. осіб	45,8	44,8	45,9	102,5
Частка реалізованої продукції (робіт, послуг) малими підприємствами від загальнообласного обсягу реалізації, %	27,0	31,0	32,0	–
Частка надходжень від діяльності малого підприємництва до бюджетів всіх рівнів, %	14,6	15,2	15,8	–

Джерело: [13, с. 101]

ними банками нефінансових корпорацій значно зменшилося, особливо в національній валюті терміном від 1 року до 5 років та більше 5 років, проте збільшилося короткотермінове кредитування. Протягом періоду, що аналізується, надані середньострокові кредити в іноземній валюті мали найбільший попит. Найменше фінансування було станом на 01.01.2017 р. – 1748 млн. грн., що на 4% менше, ніж у 2016 р., і на 17% менше, ніж у 2014 р.

Проведений аналіз кредитування банками нефінансових корпорацій за видами економічної діяльності показав, що протягом 4 років його обсяги значно зменшилися у сфері освіти, охорони здоров'я, добувної промисловості, тимчасового розміщування та організації харчування (табл. 3). Найбільше фінансування у 2017 році в розрізі усіх наданих кредитів нефінансовим корпораціям за видами економічної діяльності отримали такі галузі, як оптова торгівля – 882 млн. грн., або 50,5%, що на 71 млн. грн., або 7,4% менше, ніж у 2016 р.; сільське господарство – 248 млн. грн., або 14,2%, що на 24 млн. грн., або на 9,7% більше, ніж у 2016 р.; переробна промисловість – 513 млн. грн., або 29,3%, що на 4 млн. грн., або на 0,8% менше,

ніж у 2016 р.; будівництво – 30 млн. грн., або 1,7%, що на 12 млн. грн., або на 29% менше, ніж у 2016 р.

Відповідно до даних НБУ станом на 30 листопада 2017 р. в Івано-Франківській області функціонувало 3 філії та 269 інших структурних підрозділів 51 банківської установи, які пропонували різні умови кредитування малому бізнесу. Розглянемо деякі з них.

«**Альфа-Банк**» у 2017 р. пропонував узяти кредит до 300 000 тис. грн. на 48 місяців. Позику можна було отримати без довідки про доходи, але за наявності техпаспорту на автомобіль. Річна відсоткова ставка була до 25%, комісія за видачу кредиту – від 0 до 40%, страхування кредиту – до 9%, комісія за розрахунково-касове обслуговування кредитної заборгованості – 100 грн., комісія за надання довідок за кредитом – 75 грн.

«**Креді Агріколь Банк**» надавав кредити фізособам до 100 000 грн. без застави на 5 років. Отримати гроші можна було готівкою або на платіжну картку від 11% річних клієнтам, які отримували заробітну плату на картку банку чи вже брали в цьому банку кредит. Для інших клієнтів відсоткова ставка – 15% річних, щомі-

Рис. 1. Кількість малих підприємств за видами економічної діяльності за 2016 рік в Івано-Франківській області.

Складено за даними [12]

Таблиця 2

Кредити, надані нефінансовим корпораціям комерційними банками в Івано-Франківській області, у розрізі строків та валют (млн.грн.)

Період	Всього	в тому числі					
		в національній валюті			в іноземній валюті		
		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
01.01.2014	2 107	631	646	235	114	346	134
01.01.2015	1 879	569	356	85	523	236	110
01.01.2016	1 820	669	266	60	77	612	135
01.01.2017	1 748	755	235	34	50	516	156

Складено за даними НБУ: [14]

Таблиця 3

**Кредити, надані комерційними банками нефінансовим корпораціям
в Івано-Франківській області, у розрізі видів економічної діяльності (млн. грн.)**

Період	Усього	В тому числі за видами економічної діяльності											
		Сільське господарство, лісове господарство	Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	Переробна промисловість	Будівництво	Оптова та роздрібна торгівля	Транспорт, складське господарство	Тимчасове розміщування й організація харчування	Операції з нерухомим майном	Освіта	Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	Професійна, наукова та технічна діяльність	Надання інших видів послуг
01.01.2014	2107	211	6	746	124	649	23	15	45	1	104	4	179
01.01.2015	1879	183	4	553	58	745	24	30	22	1	0	5	254
01.01.2016	1820	224	0	517	42	953	10	45	9	0	0	3	17
01.01.2017	1748	248	0	513	30	882	10	0	14	0	0	2	49

Складено за даними Національного банку України [14]

сячна комісія – 2,3%. Також для отримання кредиту позичальник повинен був застрахувати життя – здійснити одноразовий платіж у розмірі 4,6% за рахунок кредитних коштів. На позику від 20 000 грн. потрібна була довідка про доходи за останні 6 місяців [15].

«Райффайзен Банк Аваль» надає малому бізнесу кредити на фінансування поточної діяльності та інвестиційні кредити. Для фінансування поточної діяльності пропонує такі продукти, як кредитна картка (відсоткова ставка за користування кредитним лімітом – 29,9% річних), овердрафт 90 днів (відсоткова ставка – 21,5%), кредитна лінія (під 17,5–19% річних) та беззаставний кредит «Довіра» (до 24 місяців під 28% річних). Інвестиційний кредит надається на придбання транспортного засобу та обладнання у гривнях від 6 місяців до 60 місяців під 17,5–18% річних, початковий внесок – від 20%; забезпечення за кредитом – майно, що придбане за кредитні кошти або інше ліквідне майно, депозит. «Райффайзен Банк Аваль» також розробив програму «Інвестиційний кредит без забезпечення», за якою підприємці мають можливість отримати кредит у гривнях до 500 тис. грн. без застави для розвитку свого бізнесу: термін – від 24 до 36 місяців, відсоткова ставка – 28%, початковий внесок – від 20%. Банк також дає можливість отримувати фінансування для реалізації проектів із підвищення ефективності використання енергії чи створення джерел відновлюваної енергії [16].

Для розвитку малого бізнесу ПАТ «Кредобанк» пропонує: інвестиційний кредит (до 7 років, фіксована ставка від 19,00% в UAH, від 6,50% в USD/PLN, від 6,50% в EUR); кредитну лінію на поповнення обігових коштів (до 24 місяців – для юридичних осіб, до 18 місяців – для ФОП, фіксована ставка – від 18,50% в UAH, від 6,50% в USD/PLN, від 5,50% в EUR); кредит на купівлю транспортних засобів (до 5 років, фіксована ставка – від 19,00% в

UAH, від 6,50% в USD/PLN, від 6,50% в EUR); овердрафт (від 16,00% річних). Крім того, всі ці програми передбачають можливість сплати відсотка за змінною ставкою, що залежить або від Українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб за 3-місячними депозитами фізичних осіб для гривневих позик, або від середньозваженої процентної ставки за депозитами в доларах терміном 3 місяці, які приймаються банками на лондонському міжбанківському ринку для доларових позик, або від середньозваженої процентної ставки за депозитами терміном 3 місяці, які приймаються банками на європейському міжбанківському ринку для позик у євро [17].

Державний «Укргазбанк» також надає позики малому бізнесу за такими напрямками:

- у межах державної програми стимулювання енергоефективних заходів у житловому секторі. Кредитування на проведення енергоефективних заходів об'єднань співвласників багатоквартирних будинків (ОСББ) та житлово-будівельних кооперативів (ЖБК), за яким Державним агентством з енергоефективності та енергозбереження України здійснюється відшкодування 40–70% від суми кредиту;

- у межах співпраці Банку з Урядом Республіки Білорусь. Кредитування клієнтів МСБ на придбання нового обладнання, сільськогосподарської техніки та транспортних засобів, що вироблені в Республіці Білорусь та реалізуються на території України. Програма передбачає відшкодування частини процентної ставки Урядом Республіки Білорусь;

- у межах співпраці Банку з Німецько-Українським Фондом (НУФ) [18].

Державний «Укресімбанк» кредитує представників бізнесу від 50 000 грн. до 100 млн грн (або в еквіваленті в іноземній валюті). Найбільшу частку в кредитному портфелі малого бізнесу сьогодні займають кредити на поповнення оборотних коштів і інвестиційні

кредити, в тому числі у межах спільних з міжнародними фінансовими організаціями (МФО) програм. У межах розвитку кредитування малого бізнесу «Укресімбанком» актуалізовані такі кредитні продукти, як «Білоруський імпорт», у межах якого уряд Республіки Білорусь компенсує позичальникові частину відсоткової ставки за кредитом у розмірі 2/3 від облікової ставки НБУ, але не більше 8% річних. Такі позики видаються малим і середнім підприємствам (МСП) на придбання сільськогосподарської техніки, транспортних засобів або нового обладнання, яке вироблене в Республіці Білорусь і реалізується на території України. Також пропонує кредити МСП зі зниженими відсотковими ставками за Партнерською програмою в межах кредитування придбання техніки й обладнання. Сьогодні банком вже підписані партнерські угоди з понад 90 продавцями техніки, обладнання та транспорту в різних регіонах України, а список продукції, яку можна придбати в межах цієї програми, досить широкий: транспорт, сільськогосподарська техніка, обладнання [19].

У 2016 році «ПриватБанк» запустив проєкт – сервіс «Країна успішного бізнесу» (kub.pb.ua), який дає змогу малому бізнесу та підприємцям залучати гроші інвесторів, а жителям країни – вкладати кошти безпосередньо в український бізнес. Банк пропонує кредити від 50 000 до 500 000 грн. під 2% на місяць від початкової суми кредиту без застави.

Як бачимо, у кожному банку є різні умови надання кредиту малому бізнесу, але не всі позики є досить вигідними для підприємців.

Незважаючи на широкий спектр можливостей отримання кредитів, малі підприємства відчувають гостру недостатність позикових коштів. За останні кілька років українські банки переорієнтували свої кредитні програми на короткострокові високоприбуткові продукти, кредитування підприємств сконцентрувалося в сегменті великого корпоративного бізнесу, а високі відсоткові ставки, по суті, відрізали малий і середній бізнес від позикових коштів. Зараз питання відновлення фінансування малого бізнесу піднімається все частіше. І попит на кредитування з боку малого бізнесу зростає. Проблемою залишається здатність банківського сектору задовольнити цей попит на взаємовигідних умовах [20]. Для банків робота з малими підприємствами, що беруть невеликі кредити, є неефективною. Розгляд великої кількості інвестиційних проєктів за високої собівартості операцій із їх оброблення для банків є нерентабельною. Це пов'язано з відсутністю відпрацьованих технологій з інвестування малих підприємств. Однією з ключових проблем під час видачі банківських позик малому бізнесу була і залишається як непрозора структура самого бізнесу, так і фактична відсутність повноцінної фінансової і бухгалтерської звітності, а часом – і

примітивний рівень фінансової грамотності підприємців, що зробили аналіз ризиків такого кредитування малопродуктивним [21].

Великою перешкодою є те, що лівова частка зареєстрованих українських підприємців насправді обслуговує тіньовий сектор економіки. Підприємці також активно використовують різні офшорні схеми для оптимізації оподаткування. Для бізнесу це рішення щодо зниження податкового навантаження, тоді як для банків – скорочення реальної кількості потенційних позичальників у рази. Банки можуть і будуть видавати кредити малому бізнесу, але позичальник повинен відповідати певним вимогам. Йдеться про відповідність підприємницького сектора тим критеріям, які були впроваджені в межах реформування української банківської системи.

Ерік Найман, керуючий партнер інвестиційної компанії Capital Times, виділив складні успішного відновлення кредитування в Україні: «Перша – судова реформа, яка повинна привести до посилення захисту прав кредиторів і інвесторів. Зараз ми бачимо замкнене коло: велика частка кредитів не обслуговується позичальниками, що породжує високі ставки і жорсткі вимоги, які ті ж позичальники обслуговувати не можуть. Підвищення ефективності судової системи дало би банкам змогу знизити вимоги і ставки. Другий складник процесу – макроекономічний. Необхідне зменшення річної інфляції до 5–6%. Це дасть змогу здешевити вартість грошей, що зробить позики доступнішими» [20].

Сьогодні в Україні значну роль у розв'язанні проблем кредитування малого бізнесу виконують кредитні лінії, започатковані міжнародними фінансовими організаціями та НБУ. На українському ринку кредитують малий і середній бізнес такі банки, як Європейський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк, Німецько-Український фонд.

Зокрема, НУФ підписав угоду про кредитування українських малих і середніх підприємств із такими банками, як «Укргазбанк», «Ощадбанк», «Кредобанк», «Прокредитбанк», «Мегабанк», «Міжнародний інвестиційний банк», «Кредитвестбанк».

«Укргазбанк» у межах співпраці з Німецько-Українським Фондом пропонує низку програм, які передбачають спеціальні умови кредитування на розвиток і підтримку бізнесу для підприємців і підприємств малого та середнього бізнесу, а також сільськогосподарських підприємств на поповнення обігових коштів до 36 місяців та на інвестиційні цілі терміном до 60 місяців, розмір позик – до 250 000 євро (або еквівалент у грн), ставка процента у гривнях – від 17,0% річних, у євро – від 6,2% річних [18].

«Кредобанк» може кредитувати українських підприємців за ставкою близько 15% річних у гривні. Запуск цієї програми кредитування став можливим завдяки підтримці уряду Німеч-

чини, який через німецький банк KfW надав кредит у розмірі 10 млн євро, і Євросоюзу. У цієї програми є дві ключові переваги – це довгостроковість і кредитування у гривні. НУФ бере на себе ризик коливань курсу. До того ж процентна ставка є плаваючою і залежить від Українського індексу ставок за депозитами фізичних осіб (цей індикатор покликаний формувати середньоринкову вартість грошей і як інструмент – формувати базу для плаваючих ставок для гривні). Тому в разі зниження рівня інфляції ставка теж буде падати [20].

Однак, незважаючи на розвиток програм кредитування іноземними установами, основними проблемами, що відштовхують суб'єктів малого підприємництва, особливо мікропідприємства з чисельністю працівників до 10 осіб, фермерів та підприємців-фізичних осіб, є високі вимоги до забезпечення кредиту; відсутність професійних навичок у підприємців для оформлення кредитних документів, особливо бізнес-планів.

Розвиток підприємництва неможливий без розвитку інфраструктури його підтримки, основною функцією якої є створення умов для ефективного здійснення підприємницької діяльності, подолання труднощів, пов'язаних із відсутністю знань із питань ведення бізнесу, управлінського досвіду, доступу до кредитних ресурсів та іншої інформації. Всього інфраструктура підтримки підприємництва Івано-Франківської області налічує 157 інституцій, у тому числі 18 бізнес-центрів, 4 бізнес-інкубатори, Регіональний фонд підтримки підприємства та 4 його відокремлених підрозділи, 1 технопарк, 2 лізингові центри, 24 кредитні спілки, 53 громадські об'єднання суб'єктів підприємницької діяльності та 20 координаційних рад із питань підприємства, створених на місцевому рівні [11].

«На регіональному рівні обласні державні адміністрації та обласні ради є ключовими гравцями, які приймають рішення з обсягів фінансування чи не єдиного інструменту підтримки малого бізнесу в Україні – обласних програм розвитку підприємства. При цьому основна частка бюджету програм фінансується не за рахунок обласного бюджету, а за рахунок Фонду загальнообов'язкового державного страхування на випадок безробіття. Можливості збільшення видатків на заходи фінансової підтримки суб'єктів малого бізнесу на тепер є досить обмеженими. Проте в руках органів місцевого самоврядування залишається потужний ресурс – земельні активи, інфраструктура та нерухомість, які можуть мати вирішальне значення для посилення кредитоспроможності малих підприємств» [7, с. 13].

З метою поліпшення бізнес-клімату та зміцнення позицій малого підприємства в загальній структурі регіональної економіки через кожних два роки затверджується Регіональна програма розвитку малого та середнього підприємства, пріоритетним напрямом якої є

надання фінансово-кредитної підтримки малому підприємству. На виконання заходів Регіональної та місцевих програм на 2017 рік передбачено 3096,2 тис. грн., у тому числі в обласному бюджеті – 1600,0 тис. грн., у районних та міських – 1496,2 тис. грн. Упродовж 9 місяців цього року з обласного бюджету використано 683,0 тис. грн., з районних та міських – 558,8 тис. грн., які спрямовані в основному на формування інфраструктури підтримки підприємства [22].

Розвиток малого бізнесу в регіоні здійснюється повільними та нерівномірними темпами. Його потенціал не реалізується достатньою мірою внаслідок низки проблем як на регіональному, так і на державному рівні, що є стримуючим фактором його розвитку, посиленням кризовими явищами. Водночас негативно вплинули на розвиток малого підприємства процеси, які спостерігалися в Україні впродовж останніх років: погіршення фінансової ситуації, девальвація національної грошової одиниці, нестабільність банківської системи, втрата суб'єктами господарювання окремих ринків збуту продукції [11].

У сучасній економічній системі існує низка інструментів штучного стимулювання фінансово-кредитної активності, які можуть ефективно використовуватися в період спаду економіки. Їх можна розділити на стимулювання попиту (зменшення вартості залучення ресурсів для позичальника) та стимулювання пропозиції (зменшення ризиків кредитора). До першої групи належить субсидування відсоткової ставки, застосування інструменту кредитних гарантій, пряма фінансова підтримка МСБ, створення державних спеціалізованих фінансово-кредитних установ. До другої – пряме надання комерційним банкам фінансування для кредитування МСП, створення або залучення наявних гарантійних товариств, що прийматимуть на себе частину ризиків кредитування [10].

Із 2000 року на Прикарпатті працює Івано-Франківський обласний фонд підтримки підприємства, який за рахунок обласного бюджету надає кредити на бізнес-проекти у розмірі від 10 000 до 200 000 гривень на термін до трьох років під 18% річних. Обов'язковою умовою забезпечення кредиту є застава. Кредити видають на конкурсній основі на реалізацію бізнес-проектів суб'єктів малого підприємства, які займаються виробництвом, переробкою сільськогосподарської продукції, туризмом, будівництвом, побутовим обслуговуванням населення, у сферах розроблення та впровадження інновацій, енергозбереження та впровадження стандартів ISO. Перевагою такого кредитування є те, що відсоткова ставка нижча, ніж у банках, і немає прихованих платежів. Проте недоліком Регіонального фонду підтримки підприємства є те, що розмір кредитування обмежений, оскільки кошти закладаються в обласному бюджеті. Як у 2016 році, так і у 2017 році обласна

рада на кредитування малого бізнесу через фонд заклала 1,5 млн. грн. Із задекларованих 1,5 млн. грн. у 2016 році фонд профінансував 10 проектів на 1,2 млн грн. Підприємці отримали від 35 000 до 160 000 гривень на проекти у сферах зеленого туризму, переробки сільськогосподарської продукції, послуг станцій технічного обслуговування, швейного виробництва [15].

Згідно з Регіональною програмою розвитку малого та середнього підприємництва в Івано-Франківській області на 2017–2018 роки, планується збереження практики надання фінансово-кредитної допомоги суб'єктам підприємницької діяльності через Регіональний фонд підтримки підприємництва в області. Розвитку ринкової інфраструктури сприятиме створення центру підтримки бізнесу за участі Європейського банку реконструкції та розвитку в контекст ініціативи «EU 4 Business» [11].

Допомогу в реалізації нових проектів декларує і влада обласного центру. У межах виконання «Програми підтримки малого підприємництва в м. Івано-Франківську на 2017–2018 роки» розробляють порядок надання фінансової кредитної допомоги суб'єктам малого підприємництва. Передбачається, що бюджет міста буде відшкодувати половину необхідної суми відсоткової ставки, під яку банк надає кредит. Суб'єкти господарювання, які хочуть отримати кредит, повинні презентувати конкурсній комісії при міськвиконкомі проект, котрий хочуть реалізувати за кредитні кошти. Якщо його затвердять, то буде підписана тристороння угода – між позичальником, банком та міськвиконкомом. Комісія визначатиме важливість цього проекту для міста, його завдання. Наприклад, чи це інноваційний, екологічний, енергоефективний проект, чи спрямований він на створення нових робочих місць. Після укладення тристоронньої угоди половину відсоткової ставки буде повертати сам підприємець, а половину компенсуватиме міський бюджет. Пріоритетними будуть галузі, націлені на виробництво нових видів продукції і надання нових видів послуг, створення нових технологій, підвищення якості продукції і послуг, інноваційні проекти, орієнтовані на експорт, проекти з модернізації, оновлення та придбання основних засобів, енергозберігаючі, екологічні проекти, а також ті, що спрямовані на розвиток медичної галузі, транспортної інфраструктури, туристично-рекреаційної сфери, виробництво продукції для ЗСУ, соціально орієнтовані проекти. Кредити надаватимуть у розмірі від 250 тис. грн. юридичним особам та від 125 – фізичним. На реалізацію проекту у підприємця повинні бути 25% від його вартості, а 75% він може взяти в кредит [15].

Тому для розвитку банківського кредитування малого бізнесу в регіоні та забезпечення доступу підприємців до кредитних ресурсів банків слід збільшити обсяги фінансування з боку місцевих бюджетів за програмами субси-

діювання відсотка за кредитами, отриманими суб'єктами малого підприємництва в банківських установах. Крім того, для розширення доступу малого бізнесу Івано-Франківської області до програм кредитування НУФ варто Івано-Франківській обласній адміністрації чи владі обласного центру запозичити досвід Київської держадміністрації та Харківської облдержадміністрації, які недавно спільно з НУФ розробили програму компенсації процентних ставок малим і середнім підприємствам, через що суб'єкти МСБ зможуть отримувати дійсно доступні кредити. У Києві, наприклад, ставка становить близько 7% річних.

У сучасних умовах перспективним інструментом фінансово-кредитної підтримки малого бізнесу в регіоні є застосування інструменту кредитних гарантій. У багатьох країнах світу створені та успішно діють гарантійні фонди, функціонування яких насамперед спрямоване на підтримку малого та середнього бізнесу через полегшення отримання необхідного фінансування і дає змогу активно застосовувати банківські та інші кредитні ресурси, суттєво знижує кредитні ризики. Ці установи надають гарантії банкам-кредиторам за наданими кредитами суб'єктам малого та середнього бізнесу. Гарантійні фонди можуть створюватися за участю держави, органів місцевого самоврядування, банків, які здійснюють кредитування малого та середнього бізнесу. Надання гарантій здійснюється гарантійними фондами на основі угоди про співробітництво з банками-кредиторами, предметом якої є визначення умов взаємодії сторін у процесі організації кредитування економічно та соціально обґрунтованих проектів суб'єктів малого бізнесу, що не мають достатнього забезпечення [23]. Ми бачимо перспективним напрямом активізації банківського кредитування малого бізнесу в регіоні виконання функцій гарантійного фонду вже існуючим Регіональним фондом підтримки підприємництва в Івано-Франківській області та поширення практики видачі ним гарантій за кредитами. Для ефективного функціонування гарантійних програм кредитування малого бізнесу необхідно забезпечити їх інформаційну підтримку за рахунок розповсюдження інформації про можливість та переваги їх отримання у засобах масової інформації, а також через банки, спеціалізовані органи підтримки підприємств малого бізнесу, їх асоціації та інші об'єднання, щоб охопити послугами гарантування максимальну кількість малих підприємств.

Висновки. Вплив малого бізнесу на економічні, політичні, соціальні й технологічні перетворення в регіонах, на здатність стабілізувати процеси регіонального розвитку, що відбуваються в цих сферах, давно вже відзначається за кордоном і постійно перебуває в центрі уваги дослідників. Це зумовлено тим, що малий бізнес пом'якшує наслідки структурних змін в

економіці, швидко адаптується до вимог ринку, здійснює істотний внесок у територіально-виробничий розвиток, має здатність до генерації й використання технічних і організаційних нововведень, є основою підвищення конкурентоспроможності економіки регіону.

Жодна держава не може розвивати свою економічну систему без становлення сфери приватного бізнесу, при цьому роль малого бізнесу тут є визначальною. Однак рівень розвитку малого підприємництва в Україні кардинально відстає від багатьох провідних країн світу. Згідно зі статистичними спостереженнями, кількість малих підприємств бізнесу нашої держави значно менша, ніж за кордоном. Однією із причин є недостатньо ефективно проведення загальнодержавної і регіональної підтримки малого бізнесу. Спрямованість банків в Івано-Франківському регіоні на кредитне забезпечення суб'єктів малого бізнесу можлива за умов чіткого і злагодженого механізму, який сприятиме розвитку регіональної економіки. Вітчизняний досвід довів, що ринкові механізми не є самодостатніми без державного стимулювання: банки виявилися неспроможними оптимально диверсифікувати кредитні портфелі без створення дисбалансів, які суперечать інтересам економіки України. Важливим із боку органів місцевої влади Івано-Франківської області є стимулювання активності суб'єктів малого бізнесу через розширення їх доступу до фінансово-кредитних ресурсів шляхом надання часткової компенсації відсоткових ставок за кредитами, а також створення кредитно-гарантійної системи підтримки малого бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Безус А.М. Розвиток підприємств малого бізнесу в Україні / А.М. Безус // Вісник КНУТД. 2016. № 3. С. 23–26.
2. Біломістний О.М. Особливості визначення джерела кредитування малого бізнесу в Україні / О.М. Біломістний, І.І. Біломістна // Фінансовий простір. № 1. 2015. С. 35–42.
3. Галицька Ю.М. Проблеми банківського кредитування малого і середнього підприємництва / Ю.М. Галицька // Молодий вчений. 2016. № 12.1. С. 689–693. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_12
4. Долбнева Д.В. Стан та перспективи розвитку банківського кредитування МСП в Україні / Д.В. Долбнева // Вісник Запорізького національного університету. 2014. № 2 (22). С. 86.
5. Донець О.Б. Формування системи гарантування кредитів малим та середнім підприємствам / О.Б. Донець // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2016. Вип. 6(2). С. 94–98. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_6\(2\)_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_6(2)_20)
6. Мартиновський В.С. Ефективність банківського кредитування малого та середнього бізнесу в Україні / В.С. Мартиновський, Л.С. Бурга // Економіка харчової промисловості. 2016. Т. 8, № 4. С. 67–73. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2016_8_4_11
7. Панцир С. Політика підтримки МСБ: доступ до фінансово-кредитних ресурсів / С. Панцир, А. Когут. URL: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28824.pdf>
8. Тимченко О.І. Проблеми та перспективи розвитку малого підприємництва в регіонах України / О.І. Тимченко // Ефективна економіка. 2015. № 6. С. 19–22.
9. Токарева В.І. Фінансово-кредитне забезпечення розвитку суб'єктів малого бізнесу / В.І. Токарева, Д.В. Адамов // Менеджер. 2016. № 1. С. 12–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzhm_2016_1_4
10. Філін О.С. Проблеми кредитування малого та середнього бізнесу в умовах економічної кризи / О.С. Філін // Бізнес Інформ. 2016. № 9. С. 201–205. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2016_9_32
11. Регіональна цільова програма розвитку малого та середнього підприємництва в Івано-Франківській області на 2017-2018 рр. URL: <http://www.if.gov.ua/files/uploads/4%20програма%202017-2018.pdf>
12. Офіційний сайт Головного управління статистики в Івано-Франківській області. URL: <http://www.ifstat.gov.ua>
13. Проект програми соціально-економічного та культурного розвитку Івано-Франківської області на 2018 рік. URL: <http://www.if.gov.ua/news/39632>
14. Грошово-кредитна та фінансова статистика / Офіційний сайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578
15. Гаврилюк М. Позичте на бізнес, або де взяти стартовий капітал / Сайт Місто. URL: <https://mi100.info/2017/05/04/pozychte-na-biznes-abo-de-vzyaty-startoviy-kapital/>
16. Кредити для бізнесу / Офіційний сайт Райффайзен Банку Аваль. URL: <https://msb.aval.ua/bank/loanss/>
17. Малому та середньому бізнесу / Офіційний сайт Кредобанку. URL: <https://www.kredobank.com.ua/>
18. Малому та середньому бізнесу / Офіційний сайт Укргазбанку. URL: <http://www.ukrgasbank.com>
19. Малий та середній бізнес під захистом надійного державного банку // Періодичне видання «Галицький Кореспондент». URL: <http://gk-press.if.ua/malyj-ta-serednij-biznes-pid-zahystom-nadijnogo-derzhavnogo-banku>.
20. Галущенко А. Неподъемные малыши / А. Галущенко. URL: <https://business.ua/finansy/item/1369-nepod-emnye-malyshi/>
21. Кредити для малого бізнесу: все-таки реальність? URL: <http://www.news.finance.ua/ua/-/20/all/2011/04/10/234460>.
22. Довідка про підсумки виконання програми соціально-економічного та культурного розвитку і бюджету області за 9 місяців 2017 року. URL: http://www.if.gov.ua/files/uploads/Дов_дка.%209%20міс.%202017.pdf
23. Науменкова С.В. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко. К.: Знання, 2010. 532 с. URL: http://pidruchniki.com/14990528/finansyi/garantiyni_fondi_zarubizhnyy_dosvid_organizatsiyi_diyalnosti